

TÜRKİYE'DE İSLAMCI GAZETECİLERİN ARAP KİMLİĞİNİ TEMSİL PRATİKLERİNDE İDEOLOJİ, SİYASET VE KURBANLAŞTIRMA EDİMİ

Ideology, Politics and Victimization in the Representation of Arab Identity by Islamist Journalists in Turkey

*Ozan Aşık**

Öz

Bu çalışmada temel olarak İslamcı Türkiyeli gazetecilerin Arap imajını gündelik çalışma pratiklerinde nasıl kurguladıkları incelenmektedir. Siyasi, kültürel ve ideolojik çeşitli eksenlerde kutuplaşan Türkiye’de, gazeteciliğin geleneksel ortak norm ve pratikleri yok olmaktadır. Bu süreçte İslamcı gazeteciler, Orta Doğu haberlerini yorumlarken ve haber bültenin hazırlarken geçmiş yıllarda Araplara atfedilen “öteki” kimliğini erozyona uğratarak “biz” kategorisi içinde Arap toplumunu tanımlamaktadırlar. İslami bir anaakım televizyonun haber dairesinde üç ay süresince gerçekleştirilen etnografik alan araştırması iki sonuç ortaya koymuştur: a) gazetecilik yorum ve pratiklerinde İslamcılık, Arapları “Müslüman Kardeş” stereotipiyle kodlamakta ve b) ortak mücadele ve dayanışma arzusuyla gazeteciler, İslamcı ütopyalarına uygun ideal toplum inşasında Arap halkına belirli bir siyasi rol atamaktadır. İdeal toplum Türklerin ve Arapların birlikte yaşayacağı bir İslam ulusudur (ümme) ve mücadele ortaktır. Çünkü 90’lardaki dindar Müslüman Türkler gibi bugünkü Müslüman Arapların da, aynı seküler askeri ve bürokratik elitlerin kurbanı oldukları varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, İslamcılık, İdeoloji, Arap dünyası, Kurbanlılık

Abstract:

This study explores how Turkish Islamist journalists construct the Arab image in their journalistic practices. Traditional norms and practices of journalism are undermined by the social polarisation along political, cultural and ideological lines. In this social process, Islamist journalists identify Arabs as ‘one-of-us’ by subverting the status of ‘otherness’ attributed to the Arabs over the past years, when interpreting the news stories from the Middle East. The three-month ethnographic fieldwork at the newsroom of an Islamic mainstream television channel has yielded two results: a) Islamism codifies Arabs with the

* Arş. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
m.ozan.asik@gmail.com

stereotype 'Muslim brother' in journalistic interpretations and practices, and b) developing the desire for solidarity with Arabs and common struggle, journalists assign a particular political role to the Arabs to play in the realisation of the 'ideal society' based on their Islamist utopia. This ideal society is an Islamic nation (*ümmet*) in which Turks and Arabs are supposed to live together, and the struggle is common, because Muslim Arabs are presumed to be the current victim of the same secular army and bureaucratic elites, from which Turkish pious Muslims supposedly suffered in the 1990s.

Keywords: Journalism, Islamism, Ideology, the Arab world, Victimhood

Günümüz Türkiyesinin siyasi ortamını belirleyen en önemli faktörlerden birisi toplumsal kutuplaşmadır. Derinleşen bir çatışma hali olarak bu kutuplaşma, seküler ve cumhuriyetçi değerleri benimsemiş kitle ile İslami değerleri benimsemiş kitle; AKP hükümeti yanlılarıyla muhalif kesim ve kentsel entelijansiya ile muhafazakar ve kırsal kökenli alt ve orta sınıflar arasında kendisini göstermektedir. Bu kutuplaşma sadece toplumu oluşturan siyasi ve ahlaki konsensusu değil, tarafsızlık ve nesnellik gibi gazetecilik normlarının dayandığı ortak siyasi ve etik değerleri de, yıkmaktadır.

Ortak bir norm ve değer sistemi oluşturacak şekilde farklılıkları aşamayan gazeteciler, bir tür çatışan ideolojiler alanına hapsolmuş vaziyettedirler. Seküler ve İslami ideolojiler, gazetecilerin gündemini, neyin haber neyin haber olmadığını, ve haber dairelerinin editöryal çizgilerini belirlemektedir. Bu süreçte bir ulusun imaj inşası, seküler ve İslami ideolojiler arasındaki ideolojik savaşta taraflara hizmet edebilmektedir. Başka bir deyişle, bir ulusal topluluğun haber üretim sürecinde nasıl tanımlandığı, kategorize edildiği ve temsil edildiği, gazetecilik alanındaki ideolojik çatışma hakkında önemli bulgular sağlamaktadır.

Bu çerçevede bu çalışmanın konusu Arap imajının İslamcı gazeteciler arasında, haber üretim sürecinden nasıl kurgulandığıdır. En temel ve ilk görünen bulgu, Arapların İslamicbiz'deki haber üretim sürecinde "Arap Kardeşlerimiz" şeklinde tanımlanmasıdır. Bu tanımlamanın siyasal İslam, ortak tarih ve dini geleneğe dayandığı tahmin edilebilir.

Gazetecilerin gündelik çalışma hayatlarındaki bütün ifadeleri ve etkileşimleri bir tür temsiliyet formları içerir. Mesela, çalışma rutinlerinde gazeteciler, Orta Doğu'yla ilgili haberleri yorumlarken, aralarında tartışırken, çerçeveselendirir ve haber metnine yazarken Arap insanını tanımlayıcı ve kategorize edici belirli bir takım temsiller, stereotipler ve kodlar kullanırlar. Bu temsiller, gazetecilerin sadece Arap toplumunu nasıl tahayyül ettiğini göstermez, aynı zamanda sosyal dünyayı nasıl yorumladığına, ideal toplum

vizyonu ve bunun siyasi imkanlarının ne olduğuna ilişkin nüveler de, içerir. İşte bu nüveler bize, Türkiye'de gazetecilerin hangi ideolojiye kanalize olduğu, gündelik haber çalışmasında bu ideolojiyi nasıl yeniden ürettiği ve kitleleri ideolojik olarak nasıl mobilize etmeye çalıştığını öğrenmemize yardımcı olur.

Türkiye gazeteciliğinde ideolojik alanın kaynağı, belirli bir mesleki norm sisteminin yeniden üretilmesi ve çalışanlara kabul ettirilmesi, ya da siyasi bir hegemonyanın tesisi ile alakalı değildir. Şu anki siyasi konjonktürde, Türkiye'de gazeteciler, hegemonik bir hakim yapıya ya da mesleki kurumsallığa değil; farklı ideolojileri temsil eden çeşitli toplumsal gruplara aidiyet geliştirmektedir. Bu toplumsal kendi aralarında derin siyasi ve kültürel farklılıklarla ayrıştıkça haber medyası da, kendi arasında kampaşmaktadır. Bunun bir ideolojik kampaşma olduğunun en belirgin kanıtlarından biri, çatışan toplumsal grupların farklı toplum ve ulus fikirleri geliştirmeleri, bunları siyaset ve medya gücünü kullanarak yaymaya ve kitleleri harekete geçirmeye çalışmalarıdır. Bu ortamda gerçekleşen farklı medya gruplarının arasındaki ideolojik savaş, gazetecilik normlarını ve değerlerini test edilmemiş toplum teorileri ve ütopyaların etkisi altına sokmaktadır.

İdeoloji

Bu çalışmada ideoloji, Arab kimliğinin temsilinde dünya görüşünün ve siyasi aktivizmin rolünü anlamak üzere kullanılmaktadır. İdeolojinin tanımını kabaca, Martin Seliger'e (Seliger, 1976: 11) başvurarak yapabiliriz. Şöyle ki, ideoloji, organize sosyal eylemin, bilhassa siyasi eylemin, araçlarını ve hedeflerini açıklayan ve haklılaştıran bir inanç ve fikirler bütünüdür. Bu çalışmada derin bir ideoloji tartışmasına girilmeyecek; analizde uyguladığım şekilde ideoloji Mannheimci bir perspektiften ele alınacaktır. Karl Mannheim'a göre, ideoloji, ne özgürleştirici, ne aydınlantıcı ne de, Marksist eleştirel felsefenin iddia ettiği gibi sadece bir ilüzyon ya da hegemonya yaratma aracıdır (Thompson, 1990: 48, 53). İdeoloji, bu tür değer yüklü kavramsallaştırmalardan bağımsız, en basit haliyle belirli bir grubun dünya görüşünü temsil eder ve bu grubun sosyal dünyayı anlamlandırma ve bilme biçimlerini açıklar. Bu özellik, ideolojinin epistemik karakterini bize göstermektedir. İdeoloji, gerçek ama göreceli, gerçeği belirli bir perspektiften ve parçalı gösteren düşünce sistemleridir (1954: 76). Bu tanım, ideolojinin güç ilişkilerindeki dönüştürücü rolünü yadsımaz ama birincil tanımlayıcı önceliği ideolojinin kültürel karakterine verir.

Mannheim'a göre epistemik karakterinin yanında ideolojinin bir de, ütopyacı bir yanı vardır. İdeolojinin sunduğu kanıtlanabilir düşünceler sistemi, halihazırda süregiden bir düzeni meşrulaştırabilir veya radikal bir sosyal değişim

için alternatif yorumlar ve siyasi imkanlar sunabilir. Örneğin, Arap imajının inşa pratiğinde ideolojinin işleyişi, var olduğu tahayyül edilen bir Arap toplumuna belirli bir siyasi rol biçebilir ve bu rol ile Araplardan bir siyasi beklenti, belirli bir düzeni ya da statükoyu değiştirmesi beklenebilir. Bu rol, gazetecinin ideal dünyasının inşasında, ideolojik ütopyasında, Arapların oynaması farzedilen veya beklenen bir roldür. Araplara atanan bu rol, bir yandan Arap imajının inşa edilme sürecini, gazetecinin Arap toplumunu nasıl tanımladığını ve kategorize ettiğini belirler. Öte yandan da, sosyal dünyaya nasıl anlamlandırdığını, siyasi gelişmeleri genel olarak nasıl yorumladığını ve zihnindeki ideal toplum tasavvurunu bize gösterir. İdeoloji bütün bu pratikleri tutarlı ve birbirine bağlı bir biçimde organize eden başat faktördür.

Arap İmajı

Arapların toplumsal imajı ve onlara iliştilen kimlik, Türk milli kültürünün ve kimliğinin inşasında önemli rol oynamıştır. Bu bir “ötekileştirme”dir ve siyasi ve kültürel olarak kendimizi tarihsel olarak Arap toplumundan ayırma tarzımız, Türkiye’deki ideal toplum ve ulus anlayışının gelişimine ışık tutmaktadır. Bu tarihsel gelişim, I. Dünya Savaşı’ndaki Arap İsyanları ve toplum üzerindeki Osmanlı ve Arap etkisinin azaltılmasına yönelik erken Cumhuriyet dönemini reformlarıyla ciddi ölçüde şekillenmiştir. Arap İsyanları, Türkiye’deki Arap kimliğini, “hain”, “bizi sırtımızdan bıçaklayan”, “güvenilmez” stereotipleriyle kodlamış; Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasıyla gelişen Türk ulus-devlet fikri ve Türk milliyetçiliği, Türklüğü esas alırken Arap kimliğini dışlamıştır. Ayrıca, erken Cumhuriyet döneminin seküler ve modernist reformları, Arap imajının İslami köktendincilikle ve geri kalmışlıkla stereotipleştirilmesinin önünü açmıştır. Tabii, unutulmaması gereken bir de, 1970 ve özellikle 1980’lerde “komünizm tehlikesi”ne karşı geliştirilen Türk-İslam Sentezidir (Tuğal, 2012; Taşkın, 2008). Osmanlı tarihini Türk milli bakış açısının bel kemiği yapan bu anlayış, Kemalizmin seküler hassasiyetlerini zedelemeyen Türklerin doğal dini ve en mükemmel din olarak İslami yüceltir ve bu şekilde Türk kimliği ile müslümanlığı sentezlemeye çalışır. Ancak Türk-İslam Sentezi’nde İslami yücelten, dini önder Türklerdir ve İslam’ın bugünkü güçlü konumu Türklerin savaççılığı sayesinde. Araplar, ikincil konumdadır ve hatta zaman zaman “geri kalmış” kültürleri ile İslam dinini zayıflattıkları ya da lekeledikleri varsayılır (White, 2013). Bu çalışmanın göstermeye çalıştığı en önemli mevzu, yukarıda bahsedilen negatif stereotiplerin günümüz İslamcı gazetecilerinin ideolojik motivasyonu tarafından ciddi bir yıkıma uğratılması ve daha önce Araplara atfedilen “öteki” kimliğinin haber üretim sürecinde sembolik olarak tersyüz edilmesidir.

Yöntem

Bu çalışma, kapsamı dar, ama 2011-2012 yılları arasında üç farklı televizyon kanalının haber dairesinde gerçekleştirilmiş, uzun süreli etnografik bir saha araştırmasının ürünüdür. Etnografik araştırma, uzun süreli katılımcı gözlem ve bir buçuk-iki saatlik, birebir yapılan, yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlardan oluşmaktadır. Araştırmada, haber çalışanlarının gündelik çalışma pratiklerinde Arapları bir toplum olarak nasıl kategorize ettikleri, haber öznesi Araplar olan olayları toplantılarda, kendi aralarında, olay yerinde ya da mülakatlar esnasında nasıl yorumladıkları hakkında veri toplanmıştır. Bu veriler, gazetecilerin mülakatlarda, haber toplantıları, kahve sohbetleri ve ofisteki fikir alışverişlerinde, haber olayı yerinde ve ürettikleri haber metin ve görüntülerinde kullandıkları söylem ve ifadelerden toplanmıştır. Bu ifade ve söylemlerde kullanılan, Arapları tanımlayıcı ve kategorize edici işaretler, kodlar, stereotipler ve anlatılar not edilmiştir. Arap toplumunu temsil edici bu söylemsel öğeler ile İslamcı ideoloji arasındaki bağ araştırılmıştır. Bu çalışma için kullanılan veriler ise, araştırmacının “İslamicbiz” rumuzuyla adlandırdığım bir İslami televizyon kanalının haber dairesinde yapılan kısmından elde edilmiştir.

Haber Üretim Sürecinde Arap Temsili ve İslamcılık

13 yıllık AKP hükümetinin yoğun Orta Doğu siyaseti ve Arap Baharı, Filistin sorunu nedeniyle zaten coğrafyayı yakında takip eden İslamicbiz'in editoryal masasını ve haber politikasını derinden etkilemiştir. Dış haberler neredeyse tamamen Türkiye'nin İsrail, İran ve Arap ülkeleriyle olan ilişkilerine endekslenmiş, Arap toplumun siyasi ve kültürel unsurları haberlerin daha fazla konusu olur hale gelmiştir. Tam da, bu süreçte ilgi çekici bir husus, İslamicbiz çalışanlarının Arap toplumunu nasıl tanımladığı, Arapları nasıl tahayyül ve kategorize ettiği, ya da, başka bir deyişle, gündelik çalışma pratiklerinde ne tür bir Arap imajı inşa ettikleridir. Yaptığım mülakatlarda İslamicbiz gazetecileri, AKP iktidarı döneminde Türkler ve Araplar arasında yeni bir ilişki ve yakınlık doğmaya başladığını gururla ifade etmişlerdir. Türkiye'nin Arap dünyası ile gelişen bu alakasını, iki “kardeş” toplumun sahip olduğu siyasi ve iktisadi deneyimleri karşılıklı olarak paylaşılması olarak yorumlamışlardır. Burada, özellikle siyaset gazetecilerinin vurguladığı nokta, bunun Türkiye'de ve Batı'da bazı kesimler tarafından lanse edildiği şekliyle “Osmanlı'nın yeniden doğuşu” değil, “kardeşliğin yeniden doğuşu” olduğudur. Arap toplumlarıyla bu yeniden kurulan bağ, İslamicbiz ahali tarafından büyük bir memnuniyetle kabul görmüş ve en önemlisi, nihai “ümmet”i kurma çabalarının bir başlangıcı olarak

kutlanmıştır. Gazeteciler için, Türkiye'yi yolundan saptıran seküler devrimlerden sonra ülke, nihai olarak doğru yola, İslam'ın yoluna, sapmaktadır.

Buradaki durum, İslamcı ideolojinin bir ulusu, bir ulusal topluluğu bilme edimine ve onun imaj inşasına nasıl etki ettiğine örnek teşkil etmektedir. Aidiyeti, milli kimlikten ayıran İslamcılık, Türk milliyetçiliğine herhangi bir referans vermeksizin, Müslümanlığı bir ulusa aidiyetin birincil belirleyicisi olarak tanımlamaktadır. İslamcı ideolojinin başat unsurlarından birisi, bütün dünya Müslümanlarını tek bir çatı altında toplayacak birleşik bir Müslüman ulusun – ümmetin– kuruluşunu hedefleyen bir siyasi proje olmasıdır. Bu noktada İslamcılık ile milliyetçilik arasındaki tansiyon barizdir. Ümmet fikri, Türk milliyetçiliği ile çelişmektedir, çünkü teoride ümmet, ancak Müslüman dünyasındaki bütün ulusal sınırların kalkması ve “suni” milli ayrımlar olmadan, hiçbir sınıf ya da rütbe farkı olmaksızın bütün Müslümanların eşit statüde bir arada yaşamasıyla gerçekleşebilir (Akram, 2007; Mahmud, 1998: 25). Burada bir ideal İslami toplum nosyonu vardır (Hodgson, 1974: 253) ve bu nosyon, bir nostaljiye, geçmişte yaşanmış ama sonrasında yıkılmış ya da unutulmuş bir “altın çağ” fikrine dayanır. İslamcılık, tarihte yaşandığı varsayılan bu ideal İslami toplumun yeniden formüle edilmesi ve modern bir tarzda canlandırılmaya çalışılmasıdır (Esposito, 1995: 120). İslamicbiz gazetecileri, bu altın çağ döneminde Türklerin ve Arapların İslamın şemsiyesi altında bir arada, huzur içinde yaşadıklarını varsaymaktadırlar. Altın çağ, modern seküler rejimlerin gelişi ile son bulmuştur. Ancak geçmişe özlem şeklinde tezahür eden Arap toplumlarına bu nostaljik yakınlık, İslam'ın tehlikede olduğu farzedilen ulusal ve uluslararası ortamlarda Türklerin ve Arapların katılması gerektiği bir uluslarüstü İslami dayanışmayı inşa edici bir unsurdur. Araplara duyulan bu yakınlık ve dayanışma hissiyatı, ulusal olana ait niteliklerin Arap dünyasını da, içine alacak şekilde genişletir; bütün Arap dünyası dindar Müslümanlar olarak tasfir edilir ve ideal İslami kardeşliği vurgulamak için Türkler ve Araplar arasında var olan, ya da var olması muhtemel herhangi bir çatışma ya da asimetrik güç ilişkisi gizlenir. İslamcı ideolojinin öne çıkardığı herhangi bir çatışma ya da anlaşmazlık varsa bu Müslümanlar, yani Türkler ve Araplar arasında değil, Müslüman dünyası ile seküler, Batılı ve İslam-karşıtı güçler arasındadır. Bu çatışma bazen Müslümanlar ile seküler “zalim”ler arasındaki kutsal bir savaştır, ya da bazen “samimi” ve “iyi” Müslümanlar ile “kandırılmış” ya da “pretentious”, “kötü” Müslümanlar (veya “güya” Müslümanlar) arasındadır. İslamicbiz'deki Suriye'deki iç savaşa ilişkin tartışmalar ve haber üretim süreci, iyi bir örnek teşkil edebilir.

Suriye Haberleri

Yukarıda vermiş olduğum teorik düzeyde kalabilecek argümanları biraz daha somutlaştıracak olursak Suriye haberlerinden bahsedebiliriz. İslamicbiz haber dairesi başkanı Nalan, ümmet fikrini destekleyen, haberlerde kurgulanan Arap imajı üzerinde sıkı bir editöryal kontrol uygulayan ve temsiliyet pratiğinin İslamcılığın prensiplerine uygun olmasına çalışan bir yöneticidir. Ofisindeki birebir sohbetlerimizde ve haber toplantılarındaki tartışmalarda Esad rejimine karşı katı bir muhalif tutum takınmaktadır. Haber olaylarına ilişkin her yorumu, “zalim” Esad rejimine karşı mücadele eden Sünni Müslümanlara “özgürlük savaçısı” statüsü vermektedir. İslamicbiz’in kurumsal politikası haline gelen bu temsiliyet biçimi, Suriye’de Müslümanlarla Müslümanlık karşıtları, ya da daha doğrusu “iyi” Müslümanlarla “kötü” Müslümanlar arasında bir savaşı varsayar. Örneğin, 23 Eylül 2011 tarihli bir haberde Esad rejimine bağlı askerler, Şam yakınlarında bir camide “kutsal mekana saygısızlık ettiler” şeklinde sunulur. Haberde kullanılan video güvenilirliği tam olmayan bir internet sitesinden alınmış ve aralarındaki Arapça konuşmalara normalde yaptıklarının aksine alt yazı konulmamıştır. Haberde askerlerin, camide sigara içmeleri ve aralarında gülüşmeleri gösterilmekte; haber, “Esad askerleri namazla alay etti” yorumuyla verilmektedir. Haberin bu haliyle, kanalın sadık dindar Sünni Müslüman izleyici kitlelerinde, Alevilere karşı bir öfke uyandıracığı açıktır.

Haber yayınlandıktan sonraki gün baş editör Serkan ile haberi konuştum. Bana, İslam’a tehdit oluşturan ya da saldıran en ufak bir şeyi bile haberde işlemenin İslamicbiz’in birincil önceliği olduğunu ifade etti. Ve bu nedenle, Esad askerlerine ilişkin o haberin verilmesi esastı. Ne kadar rutine binse de, birer ikişer dakika Esad rejiminin yol açtığı sivil ölümleri ve insanlık dramını düzenli olarak ekrana getiren İslamicbiz için, Esad rejimi Suriye’deki bütün katliamların ve acıların sorumlusuydu. “Müslüman kardeşlerimiz” Suriye’de Esad askerlerinin tehdidi altındaydı.

Filistin Haberleri

İslamicbiz’de Filistin sorununun işlenmesinde de, haberin öznesi olan Filistinli Araplara ciddi bir duygusal ve siyasi bağlanma görürüz. Gazeteciler için Filistinli Araplar, her zaman “acı çeken kardeşlerimiz”dir. Filistin sorunu ve yaşadıkları acılar, Türkiye’nin bir iç meselesi olarak tanımlanır ve içselleştirilir. Halbuki, mesela her ne kadar İsrail yanlısı bir editöryal politika hiçbir zaman izlemese de, İslamicbiz’deki ilgiyi ve içselleştirmeyi seküler medya organlarında görmeyiz. Örneğin Filistinlilerin haklı davası adı altında HAMAS, İslamicbiz ve benzeri medya organları dışındaki kanallarda “özgürlük savaçıları” olarak anılmaz. Haber pratiğine baktığımızda Gazze ve Batı Şeria, Filistinlilere ve

davalarına destek olacak şekilde röportaj ve çekim yapmak için İslamicbiz gazetecilerinin mümkün olduğunca düzenli olarak gitmeye çalıştıkları bir çalışma bölgesidir. Konuyla ilgili olarak, İslamicbiz'in dış haberler masasında Reuters, AP, AFP, Al-Jazeera and CNN gibi kanallardan akan haber bilgisinin işlenmesinin dışında tanınmamış, alternatif haber arayışına girilir ve hatta resmi olmayan ve güvenilirliği tartışmalı internet sitelerinden bilgiler çıkarılıp habere aktarılır. Seküler anaakım kanallarda Arap-İsrail çatışması rutin haber olarak sınıflandırılır ve çok büyük bir patlama, toplumsal eylem ya da çatışma olmadığı sürece habere konu olmaz. Dolayısıyla insanlık krizinden ziyade, daha çok kriminal bir haber olarak sunulur. Olaylar uzaktan izlenir ve haberde uluslararası haber ajanslarının geçtiği metin ve görüntüler kullanılır. İslamicbiz gazetecilerini ise Filistin'de bazen HAMAS militanları ile "haklı davaları" üzerine röportaj yaparken veya bir İsrail hava saldırısı sonrası ailelerini kaybetmiş Filistinlilerin acısını dindirmeye çalışırken görürüz. İsrail otoritelerinden gizli çekilmiş HAMAS'ın tatbikat görüntüleri ya da üç oğlunu da, İsrail ile savaşmaya gönderip öldüklerini haber alan Ümmü Nidal'in üzücü hayat hikayesini ancak İslamicbiz'in ekranında görebiliriz.

İdeoloji, haber üretim sürecinde sayısız temsiliyet pratiğini organize etmektedir. Her bir temsiliyet pratiğinde gazeteci, sahip olduğu ideal dünya tasavvuruna uygun bir ulusal topluluk imajı inşa etmektedir. Bu süreç, bir siyasi aktivizm de, getirmektedir beraberinde. Zira İslamcılık, Araplara tarihsel süreçte atfedilmiş negatif stereotiplere meydana okurken, karşıt bir ideolojiye, seküler ve cumhuriyetçi bir ideolojiye meydan okumakta, kendisini ideolojik bir savaşın içinde konumlandırmakta ve buna uygun bir şekilde Arap imajına iliştirilen siyasi aktivizmi meşrulaştırmaktadır. Örneğin Filistinli Araplara atfedilen "acı çeken baskı gören Müslüman kardeşlerimiz" kategorisiyle, İslamcı gazeteciler, onların acılarını paylaşarak kendilerini siyasi bir pozisyona konumlandırmaya çalışırlar. Ortak inanç sistemi ve ortak tarih algısının yanında, Müslümanlar ve İslam karşıtı güçler arasında geçtiği varsayılan uluslarüstü bir savaş da, Arap imajının pozitif stereotiplerle, bir "bizlik" kategorisi içinde inşa edilmesinde önemli rol oynar. İslamicbiz, Arap isyanlarını, Türkler ve Araplar arasında uzun süredir özlenen uluslarüstü İslami birliği tesis edecek "İslami Uyanış"ın bir habercisi olarak algılamaktadır.

Siyasi Deneyim

İdeolojinin tanımına geri dönersek Mannheim'a göre ideolojinin üreticisi ve taşıyıcısı olan öznenin toplumdaki pozisyonu, tarihsel-toplumsal deneyimini ve sosyal bağlamı incelenmeden ideolojinin sunduğu 'mutlak doğru' anlaşılabilir (1954: 70-1). Her ideoloji, bir toplumsal grubun ortak toplumsal deneyimlerinden doğan, üzerinde anlaşılması belirli ifadelenendirme biçimleri ve varsayımlar taşır. İdeoloji, tam da bu nedenle bir duruma, olaya ya da toplumsal gruba ilişkin kolektif algının önemli bir kaynağı haline gelir. Bu nedenle, yazının bu aşamasında ele alacağım ikinci analizin kalkış noktası İslamicbiz haber çalışanlarının Türkiye'deki siyasi deneyimleri ve tarihsel geçmişleridir. İslamcı gazetecilerin yakın tarih deneyimlerini şekillendiren en önemli olay, doksanlardan iki binlerin başına kadar geçen sürede İslami siyasetin, medyanın ve gündelik hayatın laik askeri ve bürokratik elitler tarafından anti-demokratik uygulamalarla marjinalleştirilmesidir. Bu dönemde yaşanan olaylar silsilesi, İslamcı gazetecilerin grup kimliklerinde silinmez bir iz bırakmış; sürekli bir tehdit duygusuna ve sürekli teyakkuzda olma ihtiyacına yol açmıştır. Bu tarihsel-toplumsal deneyimin ve ona eşlik eden bu ortak tehdit algısının gazetecilik pratiklerine yansımaması düşünülemez.

İslamicbiz gazetecilerin çalışma pratiklerinde, siyasi hayatın her bir köşesinde gizlenmiş, sürekli bir seküler tehdit ve Kemalist müdahale arama hali vardır. Böylece, araştırmacı gazeteciliğe ilham veren "doğru" haberin vizyonu ve sınırları, İslamcı gazetecilerin Kemalistler ve siyasi seküler güçlerle olan mücadelesi tarafından çizilir. Buradaki temel motivasyon ise, gelecekte gelebileceğini düşündükleri bir tür "seküler baskı rejimi"ne karşı yaşam alanlarını korumaktır. Esra Özyürek'in deyimiyle bu durum, geçmiş travmanın yeniden hatırlanmasıdır (Özyürek, 2007: 12). Ancak bu hatırlama, siyasi şartlar ve güç ilişkileri değişse bile geçmişte tecrübe edilmiş siyasi baskı kurbanı olma halinin sürekli olduğunu ve günümüz toplumunda hale devam ettiğini varsayar. İslamcı gazeteciler de, bu varsayıma meşruiyet kazandıracak pratiklere yönelirler.

AKP'nin tek parti rejiminin gücüne rağmen İslamicbiz, kendisini ebedi bir seküler baskı rejiminin hiç değişmeyen kurbanı olarak görme eğilimindedir. Bu kendi kendini nesneleştirme sürecinde Kemalist ordu ve sivil elitler, şu an ciddi bir biçimde siyasi güçlerini kaybetmiş olsalar da, İslamcı gazetecilerin sadece profesyonel kariyerlerini değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel varoluşlarını da, tehdit eden bir unsur olarak görülür. İslamicbiz için, AKP döneminde siyasi güç elde edilmiştir ama bu çok zor elde edilmiş bir kazanımdır ve hala her köşe

başında var olduğu varsayılan seküler güçlerin baskısına ve manipülasyonuna karşı sürekli tetikte olunmalıdır.

Bu anlatı, İslamicbiz gazetecilerindeki şu ortak inanca dayanmaktadır: Cumhuriyetin kurulmasından sonraki on yıllar boyunca dindar Müslümanlar, modernist ve seküler devlet anlayışı ve uygulamaları nedeniyle ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel merkezinden uzaklaştırılmış (Mardin, 1991) ve marjinalize edilmişlerdir; Türkiye siyasetinde son on yılda yaşanan köklü değişimler, İslamcı gazetecilerin genel-geçer kabul edilen “kurban” ya da daha doğrusu “mazlum” statüsünü değiştirmemiştir. Değişmeyen bir diğer şey de, Batılı, Türkiyeli ve Orta Doğulu seküler güçlere karşı dindar Müslümanları savunma gibi ulvi bir tarihsel rolü benimsemeleridir. Yakın vadede Türkiye siyasetindeki tarihi dönüşümler, bir gazetecilik görevi olarak sahip çıktıkları İslami yaşam alanlarını koruma görevinin hala meşru nedenleri vardır.

Kendini Kurbanlaştırma Ediminin Orta Doğu Haberciliğine Yansıması

Yukarıda bahsettiğim İslamcı gazeteciler arasındaki ortak algıyı “kendini kurbanlaştırma” olarak tanımlıyorum. Bu tür kendini kurban olarak nesneleştirme, gazetecilerin toplumsal şartlarından ve yaşam deneyimlerinden doğan bir yorumlama sürecidir. Bu nesneleştirme süreci, gazetecilerin hayat hikayesinin tarihsel boyutunu ve belirli bir döneme özgü olan toplumsal şartlarını gizlemekte ve tarihsel olan mazlumiyeti tarih dışı, daimi ve kendini sürekli tekrar eden bir olgu olarak göstermektedir. Bu yorumun ilgi çekici bir yansıması İslamcı gazetecilerin Orta Doğu haberlerinde görülebilir. Şöyle ki, İslamcı gazeteciler, bu kurban statüsünü Arap toplumlarını kapsayacak ve onların kompleks siyasi koşullarını ve kendine has yaşam deneyimlerini anlamlandıracak şekilde genişletmektedirler. Bu yorumun gazetecilik pratiklerini etkilemesiyle şöyle bir ortak gazetecilik algısı ile karşılaşmaktayız: Dindar kimliğinden dolayı “seküler zalim”in kurbanı olan özne sadece Filistinliler ya da Suriyeliler değil, bütün Arap ulusudur. Hatta, Türkleri ve Arapları kapsayacak şekilde bütün İslam dünyasıdır.

Örneğin, İşgal Edilmiş Topraklar’da yaşayan Filistinlilerin mazlumiyetine yol açan siyasi ve tarihsel şartlar, rahatlıkla Suriye’de, Mısır’da veya Libya’da yaşayan Arapların kendine özgü tarihsel bağlamına genellenebilmektedir. Olay kutsal bir mücadeleye indirgenir ve mücadele, “bizden”, mazlum, tekil ve romantize edilmiş bir halk ile tekil bir düşman arasındadır. Bu düşman bazen İsrail’dir, bazen Batı’dır, bazen Kemalistlerdir, bazen ise yıllardır süregelen, otoriter, tek-adam Arap rejimleridir. “Biz ve Öteki” çerçevesinde sürekli dost-düşman çatışmasını varsayan bu İslamcı yorum, bazen anti-empyrializm

eleştirisi, bazen neo-kolonyalizm eleştirisi veya bazen insan hakları ve demokrasi söylemi şeklinde tezahür edebilir. Ama hepsinde Batı, Kemalistler, Kaddafi, Mübarek, Esad hatta şu anki Mısır devlet başkanı General Sisi, “seküler zalim” ya da “İslam karşıtı güçler” imajıyla kodlanmaya hazırdır ve karşısında “mazum Arap” imajı yüceltilir.

Libya İç Savaşı ve İslamicbiz haberciliği buna bir örnektir. 2011'deki NATO müdahalesinden evvel İslamicbiz'in editöryal çizgisi müdahale karşıydı ve gazeteciler, olası bir Batı müdahalesini “sömürgeci Hıristiyan Batı'nın masum Müslümanların tepesine bomba yağdırması” şeklinde yorumluyordu. NATO müdahalesinin AKP yönetimindeki Türkiye'nin desteğini almasıyla beraber üzerine bomba yağdırılan “Müslüman kurban”, Kaddafi karşıtı Libya Araplar olurken, “İslam karşıtı güçler” imajı Kaddafi'de ve Kaddafi'ye destek veren Libya Araplarda kodlandı. Temmuz 2013'te Mısır'da gerçekleşen askeri darbeye de, benzer bir gazetecilik yorumu ile karşılaşmaktayız. Genel olarak İslamicbiz'in darbeyi nasıl ele aldığına baktığımızda Mısır ordusunu Mısır toplumuna yabancı, Mısırlı Müslümanların onurunu ve kendilerini yönetme hakkını elinden almış, bir seküler elitler grubu olarak okunduğunu buluruz. Mısır ordusu, her daim bir zalim olarak kodlanırken Müslüman Kardeşler aynı terminolojiyi kullanarak kurbanlaştırılır. Haber bültenlerinde Müslüman Kardeşler'in hükümetin başına geçişi, “mazlumun dönüşü” şeklinde yorumlanır ve İslamicbiz'in sadık dindar izleyici kitlesine bu şekilde aksettirilir. Haber spikerinin deyimiyle “yetmiş yıl sonra gelen demokratikleşme süreci”nin darbeye sonlandırılması ve Mısır hükümetin düşürülmesi, artık bir mite dönüşmeye başlayan “seküler zalim”in saldırısından başka bir şey değildir. Darbe, hem ekranda hem de haber dairesinin gündelik hayatında görüldüğü kadarıyla ciddi tepki çekmiş, öfke uyandırmış ve akşam anahaber bültenlerinin en önemli haberlerden biri haline gelmiştir. Sıradışı bir şekilde, 45 dakikalık anahaber bültenin üçte biri, bir hafta boyunca bu konuyla ayrılmış ve haberlerin ana öznesi, “özgürlük savaşçıları” olarak yüceltilen Müslüman Kardeşler olmuştur. Haber dairesi komünitesi Müslüman Kardeşler'in mücadelesine büyük bir empati ve destek göstermiştir. Gerek ekrandan, gerekse kendi kişisel sosyal medya hesaplarından Müslüman dünyasının desteği istenmiş ve darbeye karşı mücadele çağrısı yapılmıştır.

Kurban statüsündeki Müslüman Arap imajının karşısına seküler zalimin kodlanmasını bu örnek olayda da, görürüz. Bu olayda daha ilgi çekici olan, empatinin, yakınlıklık ve dayanışma hissiyatının İslamcı gazetecilerin kendilerini Müslüman Kardeşler'in yerine koyacak kadar ileri gitmeleridir. Serkan'ın deyişiyle, İslamicbiz'de, darbeye bu kadar tepki ve Müslüman Kardeşler'e bu kadar yakınlık duyulmasını sebebi “aynı siyasi iklimi paylaşıyor” olmalarıdır. Bu

yorum bize şunu gösterir: İslamcı gazeteciler, kendi tarihsel ve siyasi deneyimlerini Mısır'daki öznel duruma genellemektedir. Gazeteciler kendi varoluşsal endişeleriyle, Müslüman Kardeşler'in endişelerinin aynı olduğunu, İslamcı mücadelelerinin aynı toplumsal kaynaktan beslendiğini, darbeye karşı aynı şekilde tepki koyduğunu varsaymaktadır. Türkiye'deki İslamcı gazeteciler, 90'larda Türkiye'deki yaşadıkları baskının şartlarının ve mazlumiyetin aynı şekilde bugünün Mısır'ında da, yaşandığını varsaymaktadırlar. Nedeni ise gene aynıdır: Dindar Müslüman olmak. Tam da, bu şekilde İslamicbiz, şu kurumsal mesajı vermektedir: Müslüman Kardeşler ve İslamcılar tarafından paylaşılan acıları, Türkiye iç siyasetinin ayrılmaz bir parçası ve önemli bir sorundur.

Arapların Müslüman bir "biz" içine dahil edilmesi, siyasi ve tarihsel olarak Türkiye'deki belirli bir dönemde yaşanmış toplumsal mağduriyete uluslarüstü bir statü kazandırılarak Arap toplumlarının siyasi hayatlarına genellenmesiyle gerçekleşmektedir. Mısırlı, Filistinli, Suriyeli ve Libyalı Müslümanların aynı şartlarda aynı seküler baskı rejimi altında yaşadıkları varsayılır. Bu temsiliyet biçimi, bir yandan genel-geçer bir mazlum Arap imajı yaratır. Arapların dini inanç ve kültürlerinden dolayı sekülerizmin ve ona atfedilen baskı politikalarını uyguladıkları varsayılan Kaddafi, Esad, Mübarek ya da Sisi rejimlerinin altında ezildikleri varsayılır. Öte yandan, İslamcı siyasi aktivizm, bu rejimlere karşı kurulması gereken uluslarüstü İslami dayanışmayı meşrulaştırır. İslamcı gazeteciler, bütün bu kendine özgü tek-adam Arap rejimlerinde Kemalizmi arar. Kemalist baskı rejimi ile mazlum Müslüman arasında kurduğu çatışmacı ikiliği, Arap Baharı'nda yerlerinden oynayan kompleks ve birbirinden farklı güç dinamiklerine atfederek geliştirirler. Böylece İslamcı gazeteciler, Türkiye'deki İslami komünitenin belirli bir döneme ait hayat hikayesine bütün Müslüman dünyasının ortak olduğunu varsayar. Türkiye'deki İslamcı gazetecilerin seküler güçlerle yürüttüğü güç mücadelesi Arap isyanlarındaki kitlesel hareket eş tutulur ve bütün dünya Müslümanlarını ümmet içinde birbirine bağlayacak, uluslarüstü ve daha geniş kapsamlı bir mücadelenin parçası olarak görülür. Ve Arap dünyasındaki kitlesel hareketler, Müslümanların askeri baskı rejiminden bir özgürleşme hamlesi olarak içselleştirilir.

Arjun Appadurai'nin terimleriyle konuşacak olursak (1996: 77), yukarıdaki yorum, Arap halklarının yaşanmış ve yaşanmakta olan tarihini "yeniden yazmak"tır. Zaman dondurulur ve geçici ve tarihsel olaylar zincirinin bir halkası olan seküler askeri müdahale, tarih dışı bir unsur olarak doğallaştırılır ve ezeli ebedileştirilir. İslami yaşam alanına askeri müdahale ya da müdahale olasılığına sonsuz bir varoluş atfedilmesi, İslamcı gazetecilerin varoluşsal endişelerini ve tehdit algılarını beslemektedir. Bu duygusal motivasyon, İslamicbiz'in İslamcı ideolojik mobilizasyonunu kolaylaştırmakta ve

hızlandırmaktadır. Bu mobilizasyon, gazetecilik pratiğindeki Arap imajının inşasını üç aşamada belirler: a) Arap fenomenini kendi siyasi ve tarihsel bağlamından soyutlar, b) gerçeği kısmi olarak yansıtan bu fenomeni Türkiye’nin derin bir biçimde kutuplaşmış toplumsal ortamına kanalize eder, ve c) temsiliyet pratiğinde siyasi olarak ilham verici ve yol gösterici bir özne olarak yeniden inşa eder. İslamcı bir gazeteci, belirli bir haber olayında Arap kimliğini ya da toplumunu tanımlanabilir kılarken ve anlamlandırırken bu süreçten geçmektedir. Haberin öznesi olan Araplarla bir dayanışma içinde olma arzu edilir; Arapları temsilen stereotipleştirilmiş bir Müslüman Arap imajı ve İslamcı gazetecilerin Türkiye’deki siyasi politikasına müttefik kılınır. Çünkü öngürelen, seküler ve İslam karşıtı güçlerle savaşta Araplarla birlikte kolektif kurtuluştur.

Sonuç

Michael Mann’ın dediği gibi, eski kurumsal ideolojilerin ve pratiklerin artık işlemediği kriz zamanlarında, insanlara denenmemiş toplum tezleri sunan ideolojiler daha güçlü, çekici ve görünür hale gelir (Mann, 2012: 6-7). Türkiye’de gazetecilik, ağır bir toplumsal kutuplaşmanın etkisi altına girerken, gazeteciler sosyal ütopyalara ve denenmemiş ulus ve toplum teorilerine daha fazla ilgi duymaktadırlar. Bu eğilim, yerleşik gazetecilik normlarına, hakim habercilik değerlerine ve rutin pratiklere meydan okuyan bir yorum ve eylem pratiğinin gazetecilikte önünü açmaktadır. İslamicbiz çalışanlarının gazetecilik pratikleri, sadece yerleşik ve geleneksel Arap imajını değil, haber politikalarını da altüst etmektedir. Daha önce Türkçü ve seküler kodlamalarla ötekileştirilmiş Arap toplumu ve kültürü, İslamcı ideolojinin sunduğu nostaljik ve ümmetçi inanış ve varsayımlarıyla “biz” kategorisine dahil edilmiştir. Arab Baharı olaylarını “İslami Uyanış” olarak yorumlayan İslamicbiz gazetecileri, bu yakınlık ve dayanışma hissiyatını ileri boyuta taşımış, seküler ve İslam karşıtı güçlerle kutsal mücadele fikri, İslamcı gazetecilerin Türkiye anaakım medyasında var olma biçimini başka bir boyuta taşımıştır. Geçtiğimiz yıllarda seküler ve cumhuriyetçi değerlere bağlı kalan anaakım televizyon medya sahasında, yukarıda tartıştığım İslamcı pratikler ve yorumlar arttıkça, belirgin bir ideolojik çatışmasının yaşanması kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- AKRAM, E., 2007, “*Muslim Ummah and Its Link with Transnational Muslim Politics*”, *Islamic Studies*, 46 (3).
- ESPOSITO, J., 1995, *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford: Oxford University Press.
- HODGSON, MARSHALL G. S., 1974, *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization* (Vol. 1, the Classical Age of Islam). Chicago: University of Chicago Press.
- MAHMUD, A. ABDEL-HALEEM, 1998, *Methodology of Education Adopted by the Muslim Brotherhood*. Cairo: Islamic Inc. Publishing & Distribution.
- MANN, M., 2012, *The Sources of Social Power (Vol. 3): Global Empires and Revolution, 1890-1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MANNHEIM, K., 1954, *Ideology and Utopia*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- MARDİN, Ş., 1991, “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri” [A Key Concept to Explain Turkish Politics: Centre-Periphery Relations], in *Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler-1*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZYÜREK, E., 2007, “Introduction: The Politics of Public Memory in Turkey”, in E. Özyürek (ed.) *The Politics of Public Memory in Turkey*. Syracuse, NY : Syracuse University Press.
- SELIGER, M., 1976, *Ideology and Politics*. London: Allen & Unwin.
- TAŞKIN, Y., 2008, “Upsurge of the extreme right in Turkey: the intra-right struggle to redefine ‘true nationalism and Islam’”, *Middle Eastern Studies*, 44 (1).
- THOMPSON, J. B., 1990, *Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity.
- TUĞAL, C., 2012, “Democratic janissaries? Turkey’s role in the Arab Spring”, *New Left Review*, 76 (<http://newleftreview.org/11/76/cihan-tugal-democratic-janissaries>).
- WHITE, J., 2013, *Muslim Nationalism and the New Turks*. Princeton: Princeton University Press.